

Hvad er der med den påske?

af Martin Spang Olsen

(Bragt i Weekendavisen 27/3-2010)

Så langt man kan spore tilbage var påsken den vigtigste fest på året, og alle ritualerne havde deres begribelige plads i festen.

I dag kan det være svært at se den logiske sammenhæng mellem stærkt øl, æglæggende påskeharer, lam og kyllinger på den ene side - og en trist historie om Guds søn, der dør for vores synders skyld på den anden side. Svaret er, at der er sammenhæng. Men helt logisk er den ikke.

I begyndelsen var ordet...

Ordet påske kommer af det hebræiske *Pesach*, som refererer til tiden før flugten fra Ægypten, hvor Herren "passerede hen over" jødernes huse, som på den måde undgik de 10 plager, der ellers ramte resten af Ægypten. Derfor kaldes den jødiske påske for *Passover* på engelsk. Den engelske ord *Easter* er til gengæld lidt mere underligt. Det stammer nemlig ikke fra den jødiske tradition, men er efter alt at dømme afledt af den babylonske gudinde, Ishtar, som man også tilbad på de britiske øer, før Kristendommen kom til landet. I det meste af Europa var hun kendt som Eostre, og det er angiveligt fra hende, at traditionen med påskeharen, kyllingerne og æggene kommer. *Easter* er altså = Ishtar, en kvindegud, der i øvrigt intet har med vores påske at skaffe. Og dog.

Ishtar hos jøderne

Ishtar var oprindeligt en populær i skikkelse hos jøderne (f.eks er historien om Ester og Mordekai fra Det Gamle Testamente bygget over en ægyptisk myte om Ishtar og Marduk). Ellers møder vi Ishtar i biblen under navnet Astoreth, der ligesom gudinderne Asherah, Astarte (og altså Ishtar) har rødder i den ægyptiske månegudinde, Isis. Og Isis må også have været vigtig for jøderne, for selve navnet *Israel* ser ud til at være afledt af navnet Isis, der sammen med den ægyptiske solgud, Ra (Solen) og den mellemøstlige gud, El, tilsammen danner navnet Is-Ra-El. El indgår i øvrigt i mange bibelske navne, herunder Dani-el, Ezeki-el, Bab-el, osv., og det er også El, der er udgangspunktet for navnene Allah og Allat (det kvindelige modstykke til Allah. Ja, et sådant findes faktisk!).

Derfor kan det undre, at alle andre guder end Jahve er bandlyst i Biblen, når man betænker, hvor integreret de andre guder tilsyneladende har været i den jødiske kultur. F.eks. vil det sikkert komme bag på mange, at Jehova kun er ét ud af tre navne for Gud Herren i Det gamle Testamente. Ud over Jahve/Jehova kaldes han også Adonai og Eloï. Begge dele er græske flertalsformer af henholdsvis Adonis og El, der udover at være guder af ikke-jødisk oprindelse også opfattes som både mand og kvinde (heraf flertalsformerne). Jøderne har langt fra været det monoteistiske, patriarkalske folk, eftertiden gerne vil gøre dem til. Og en af kvinderne (Ishtar) har altså overlevet i vores påsketradition.

Den opstandne frelser...

Forårsjævndøgnet har været et vigtigt tidspunkt i alle kulturer. Det er her dagen omsider bliver længere end natten og lyset dermed "vinder" over mørket. Derfor kan det heller ikke undre, at man kan finde opstandelses-traditioner orienteret omkring jævndøgnet i næsten alle de antikke religioner. Navnlig kulterne omkring guderne Attis, Adonis, Dionysos, Osiris og Inanna (men også Tammuz, Damuzi, Isis, Zalmoxis, Sabazios, Protesialos, Thesseus, Herakles og Mithras) blev i perioder fejret med en påske*passion*, hvor man sørgede over deres lidelse og nedfart til dødsriget og fejrede deres genopstandelse og ophøjelse til himmelguder. Denne del af påsken er altså LANGTFRA af kristen oprindelse, og det er da også med velberådet hu, at de første kristne placerede Jesu lidelse og død i påsken. Symbolsk handler alle *passions*fortællinger nemlig om lysets sejr over mørket og bevidsthedens ophøjelse fra materie til ånd (fra jord til himmel) – den ældste historie af alle.

...som døde for verdens synder

Men også den bibelske påskefortælling kan forstås allegorisk. Helt fra oldtiden har der nemlig i Middelhavsområdet eksisteret en tradition, hvor man symbolsk afleverede alle lokalsamfundets *synder* til et offerdyr, den såkaldte *syndebuk* (formentlig oprindeligt et menneske, men senere en ged eller et får), som man siden slog ihjel eller jog ud af byen.

Pharmakos er det oldgræske ord for en sådan syndebuk, men ordet betyder også en *heksemester* eller helbreder (heraf ordet "farmaceut"). Jesus siger som bekendt, at han "dør for verdens synder", men det giver ikke megen mening, hvis man ikke kender til syndebuk-traditionerne. At han siden genopstår (som solen) linker ham yderligere til de nærorientalske traditioner, hvor astrologi og astro-teologi var udbredt langt op i middelalderen. Blandingen af lysfest og syndebuk-traditioner skabte et levedygtigt påskeritual: Lyset vinder over mørket, men lyset har forinden påtaget sig mørkets synder og uskadeliggjort dem.

Korset og solen

Da Kristendommen gjorde sit indtog, havde korset allerede været et helligt symbol i flere tusind år. F.eks. citerer kirkefaderen, Justin Martyr, at Platon allerede i 4. årh. f.Kr. skrev, at "Guds søn er fastgjort på et kors i universet". Platon brugte (ifølge Justin) korset som et billede på kroppens lyster, der som søm fastgør sjælen til kroppen. Men også på andre måder var korset vigtigt for de gamle: Korset repræsenterede nemlig de fire elementer, jord, vand, luft og ild, som var udgangspunktet for de såkaldte mysterieindvielser, hvoraf kun vand-indvielsen overlevede i kristendommen.

Korset er visuelt også midten af horoskopet, hvor de to krydsende linjer angiver henholdsvis *Ascendant / Descendant-aksen* og *Medium Coeli / Imum Coeli-aksen*. Hvis vi antager, at Kristendommen er udsprunget af tidligere soldyrkelse (dvs. astro-teologi), er det heller ikke mærkeligt, at han afbildes i midten af korset, hvor solen altid befinder sig i horoskopet.

Jesus-figuren har i øvrigt også soltemaer i sit slægtskab med den bibelske Elias (ham med ildvognen), der - udover at være i familie med førnævnte El - også er i familie med den græske solgud, (H)Elios. Forvirret? Ikke så mærkeligt - påsketraditionerne er et kludetæppe af myter og symboler vævet sammen på kryds og tværs. Selv har jeg brugt mange år på at finde rundt i dem, og jeg er bestemt ikke ved vejs ende endnu. Men lad os fortsætte:

Lammet og dåben

Jesus kaldes som bekendt Guds Lam. Og det er ikke blot, fordi han symbolsk er syndebuk (den førnævnte *pharmakos*), men også fordi, han for antikkens mennesker repræsenterede overgangen fra Vædderens til Fiskens Tidsalder. Alle antikkens religioner baserede sig på astrologi, og de gamle vidste, at forårsjævndøgnet rykker sig en lille smule i forhold til stjernehimlen hvert år (fænomenet kaldes *jævndøgns-præcession*); hvor stjernebilledet Vædderen havde været dominerende ved forårsjævndøgn indtil ca. år 1, var Fisker det derefter. Derfor kaldes Jesus både *Guds Lam* og *Fisken*, fordi han ligger lige på overgangen mellem de to tidsaldre. Når Jesus derfor i Biblen taler om *tidens fylde* og *verdens undergang*, o.l. kan det læses som symbolske henvisninger til overgangen mellem de to astrologiske tidsaldre, Vædderen og Fisker.

For at det ikke skal være løgn var lam og får også udgangspunkt for et før-kristent dåbsritual (kaldet *kriobolion*), hvor deltageren i Attis- og Mithras-fejringerne blev overhældt med offerdyrets blod. Dette ritual blev – som så meget andet fra Mithras-kulten (herunder bispehuen og søndagen som helligdag) - overtaget af de første kristne og blandet med mysterie-kulternes vandindvielser. Resultatet blev den kristne dåb, som vi kender den i dag – hvis man da kan sige, at vi kender den...

Øl er Gud

Og hvad så med det gode påskeøl - har det også en spirituel baggrund? Svaret er ja, i høj grad endda. Man regner med, at mennesket har kendt til øl i mere end 9.000 år. Men da øl (dvs. alkoholisk gæring af stivelse) kan opstå næsten af sig selv, har processen formentlig været kendt endnu længere.

At det har været en hellig drik, beviser ikke mindst den rige mængde af ølguder, der findes over hele jorden. Vores egen Ægir var vikingernes gud for øl, og Dionysos, den kendte vingud, var oprindelig mjød- og ølgud. Osiris var ved siden af sin tjans som solgud også gud for øl. Selv det oldgamle folk, sumererne, rådede over en ølgudinde ved navn Ninkasi.

Rusoplevelser fremkaldt af mug, meldug og gæring har været udbredt fra forhistorisk tid (romerne tilbad ligefrem tvillingegudeparret, Robigus & Robigo, der var guder for skimmelsvamp!).

Noget tyder ganske vist på, at antikkens folk let kunne gå ind og ud af diverse tranceformer efter behag og derfor ikke havde det store behov for rusmidler, men ikke desto mindre har øl altså været en fast ingrediens ved de hellige fester lige fra forhistorisk tid til i dag.

Så selvom man skulle tro, at påskebryggen tilhørte de nyere påskeingredienser, lader det altså til, at netop øldrikning tilhører de ældste påske-traditioner overhovedet!

Der er noget enestående multikulturelt over forårsjævndøgnet's fest, der i alle sin ubegribelige detaljer har overlevet tusinder af års omvæltninger. Oprindelsen til traditionerne er i dag glemt eller er sat ind i en ny kontekst, men ritualerne overlever. De bliver som resten af årets ritualer trampet igennem med godt humør, og uden at stille spørgsmål plejer vi troligt den følgende dags tømmermænd. Men det er lyset, vi fejrer, for katten! Er der noget vigtigere?

Man kan næsten se de gamles himmelvendte øjne....

Martin Spang Olsen er cand. mag. i Musikvidenskab og Oldtidshistorie med speciale i antik kult og musik

©MSO10